

Saksbehandler: An-Magritt Granli

Referanser: KR 47/07, MKR 38/07, SKR 38/07
KR 10/08, SKR 16/08

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
04.02.2008	Religionspolitiske bemerkninger til MKR, ut fra et STL-perspektiv (<i>vedlagt</i>)	22530
04.02.2008	Høringsbrev - endringer i Opplæringsloven (<i>vedlagt</i>)	22392
31.01.2008	Høringsuttalelse Forslag til endringer i opplæringsloven (<i>vedlagt</i>)	22261
01.02.2008	Brev fra biskopene (<i>vedlagt</i>)	

KRL-faget. Høringsuttalelse til Forslag til endringer i opplæringsloven

Sammendrag

Kunnskapsdepartementet har sendt til høring forslag til endringer i opplæringsloven. KRL-faget og rammene rundt faget har vært gjenstand for vurdering i det norske rettssystemet og er også brakt inn for FN's menneskerettighetskomité, sist for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. I dom av 29. juni 2007 slår denne fast at KRL-faget i den norske grunnskolen, slik forholdene var i 1997, krenket Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Faget har vært gjenstand for flere revisjoner etter dette, der de viktigste endringene er forandringen av fritaksbestemmelsen, fjerningen av den direkte tilknytningen til formålsparagrafen og understrekningen av at det ikke skal være forkynnelse eller religionsutøvelse i faget.

De endringene som nå er foreslått, kommer som følge av dommen i Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. I løpet av våren skal det fremmes forslag til endring av formålet for barnehagen og opplæringen, endringer i opplæringsloven knyttet til fritaksretten og til forankringen av KRL-faget og endringer av fagplanen for faget. Kirkerådet har arbeidet sammen med andre kirkelige aktører som Menighetsfakultetet, Det teologiske fakultet UiO, IKO Kirkelig pedagogisk senter og Bispemøtet, i prosessen rundt disse høringene. Kirkerådets høringsuttalelse er i tråd med høringsuttalelsen som ble gitt til *NOU 2007:6 Formål for framtida*.

I høringsuttalelsen til Endringer i opplæringsloven legger Kirkerådet vekt på følgende: Kirkerådet ønsker et fag som er i tråd med menneskerettighetene. Det er også positivt at faget skal være et ordinært skolefag. For at faget ikke skal bli for teoretisk og blodfattig, må det være fritaksordninger som fungerer godt i praksis. Kirkerådet støtter forslaget til tilføyelse i den nåværende paragrafen slik at skolens ansvar for opplysning også om innholdet i undervisningen synliggjøres.

KRL-faget har ved §2-4 i opplæringsloven (beskrivelsen av faget) hatt en særstilling i forhold til andre skolefag. Kirkerådet vil primært beholde fagets særstilling i opplæringsloven. Sekundært kan rådet gå inn for at følgende tre prinsipper nedfelles i opplæringen for å sikre noen grunnleggende rammer for faget. Det gjelder religionens plass i skolen, en kvalitativ likebehandling av alle religioner og livssyn og en kvantitativ forskjellsbehandling med hensyn til omfanget av kristendom i faget. Den videre innholdsbeskrivelsen er det på sin plass å flytte til fagplanen.

Regjeringen har foreslått navneendring fra KRL Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap til RLE Religion, livssyn og etikk. Kirkerådet ønsker ikke en slik endring med bakgrunn i K'ens betydning som symbolbærer og synliggjøring av kristendommens plass i faget.

Innspill fra Samisk kirkeråds, Mellomkirkelig råds og Kirkerådets møter vil bli innarbeidet i høringsuttalelsen.

Forslag til vedtak fra Mellomkirkelig råd:

Mellomkirkelig råd har følgende kommentarer til forslaget til høringsuttalelse:

Forslag til vedtak fra Kirkerådet:

Kirkerådet godkjenner det fremlagte forslaget til høringsuttalelse med de forslag til endringer som fremkom i møtet.

Saksorientering

Bakgrunn

Kunnskapsdepartementet har sendt til høring forslag til endringer i opplæringsloven. KRL-faget og rammene rundt faget har vært gjenstand for vurdering i det norske rettssystemet og er også brakt inn for FNs menneskerettighetskomité, sist for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. I dom av 29. juni 2007 slår denne fast at KRL-faget i den norske grunnskolen, slik forholdene var i 1997, krenket Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Faget har vært gjenstand for flere revisjoner etter dette, der de viktigste endringene er forandringen av fritaksbestemmelsen, fjerningen av den direkte tilknytningen til formålsparagrafen og understrekningen av at det ikke skal være forkynnelse eller religionsutøvelse i faget.

Gjennom det siste året har det pågått et kontinuerlig arbeid i forbindelse med endringer i skolelovgivingen. Dette gjelder formål for barnehage og opplæring, endringer i opplæringsloven og endringer i fagplanen for KRL-faget.

Dagens situasjon

Dagens situasjon kan oppsummeres i følgende punkter:

- Forslag til nytt formål for barnehagen og opplæringen vil bli fremmet for Stortinget i løpet av våren.
Kirkerådet leverte 1. november 07 høringsuttalelse til *NOU 2007:6 Formål for framtida – Formål for barnehagen og opplæringen*.
- Endringer i opplæringsloven har ordinær høringsfrist 4. februar (KR fikk utsatt frist til 18. februar pga behandlingen i KR-møtet)
- Utdanningsdirektoratets oppdrag med å bearbeide høringene til endringer i Fagplanen for Religion, livssyn og etikk (KRL) skal være avsluttet 1. mai 08
Høringsfrist er 3. april.¹

Målet for regjeringen er at ny fagplan skal være klar i juni slik at den kan gjelde fra skoleåret 08/09.

Det ville selvfølgelig vært ønskelig å kunne se dette i sammenheng, men en slik mulighet blir vi ikke gitt med de fristene Utdanningsdepartementet og Utdanningsdirektoratet operer med.

I arbeidet med høringen angående endringer i opplæringsloven har KR vært involvert i følgende møter:

- 14. januar inviterte KR til en uformell samtale med representanter fra Menighetsfakultetet, Det teologiske fakultet, IKO Kirkelig pedagogisk senter, Bispemøtet, Norges kristne råd, MKR/KR.
- 17. januar ble saken drøftet i møte med Styringsgruppen for Trosopplæringsreformen.
- 22. januar deltok KR i drøftingsmøte i STL (Samarbeidsrådet for tros- og livssyns-samfunn). Det var ikke mulig å komme fram til enighet om en felles

¹ Høringsdokumentene finnes på følgende adresse
http://www.utdanningsdirektoratet.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=3268

uttalelse fra STL denne gangen slik det ble gjort i forbindelse med forslaget til nytt formål for barnehagen og opplæringen.

Dommens krav til endringer

I hovedsak blir faget dømt ut fra de rammene faget og undervisningen er satt inn i og de mulighetene som gis for fritak. Når det gjelder rammene pekes det særlig på koblingen mellom KRL-faget og formålsparagrafen der det heter at skolen skal "hjelp til med å gje barna ei kristen og moralsk oppseding". Videre heter det i opplæringsloven at elevene skal ha grundig kjennskap til kristendommen og kjennskap til andre religioner og livssyn. Dette ble ikke tolket kvantitativt, men som en kvalitativ forskjellsbehandling.

Ved ønske om fritak fra deltagelse i aktiviteter som krenket livssyn, måtte en gi en begrunnet søknad. Dette påpekte domstolen som krenkende.

Domstolen slår for øvrig fast at fagets overordnede mål er i samsvar med prinsippene om pluralitet og objektivitet i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Disse prinsippene innebærer at undervisningen på en likeverdig måte skal vise mangfoldet i religioner og livssyn uten å gi noen av dem en forrang. Så selv om kunnskap om kristendommen utgjør en større del av pensum enn andre religioner og livssyn, er ikke det i seg selv i strid med prinsippet om pluralisme og objektivitet. Læreplanen vil derfor fremdeles kunne ha flere kompetansemål i kristendommen enn i andre religioner og livssyn.

Etter en samlet vurdering finner imidlertid domstolen at det er kvalitative forskjeller i undervisningen i kristendom sammenlignet med de andre delene av faget. Domstolen mener det er uklart hvordan formålet med faget "å fremje forståing, respekt og dialog", kan nås. De vurderer likevel at faget kan bli akseptert ved å se på muligheten for delvis fritak.

Endringer gjort etter 1997

De viktigste endringene som er gjort etter 1997 kan oppsummeres på følgende måte:

- Den direkte koblingen til formålsparagrafen er fjernet. Nå forholder KRL-faget seg til skolens formål på linje med de andre skolefagene. Det arbeides fram mot en ny formålsparagraf våren 08.
- Fagplanen fra 2005 understreker sterkere enn tidligere at faget ikke skal inneholde forkynnelse eller religionsutøvelse. Skolens undervisning har ikke vært å regne som kirkens dåpsopplæring siden 1969.
- Fagplanen presiserer at KRL er et ordinært skolefag der det skal undervises helt og holdent på skolens premisser.
- Fritaksordningen er endret slik at en ikke lenger skal søke om fritak, men bare gi melding, og meldingen skal ikke begrunnes.

Forslag til endringer i opplæringsloven

De fremlagte forslagene til endringer gjelder fritaksordningen, rammene for faget og navnet.

Fritaksordningen

For å lette situasjonen for den som skal søke om fritak, skjerpes skolens plikt til informasjon. I rundskriv *F-15-07 Informasjon om endringer i opplæringen i faget*

Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap og om rett til fritak fra opplæringa i skoleåret 2007/2008 understrekes skolens ansvar for tilrettelagt opplæring og ikke-diskriminerende aktiviteter. Etter forslaget til endringer i loven (merket med kursiv) vil den lyde:

§ 2-3a. Fritak frå aktivitetar m.m. i opplæringa

Elevar skal etter skriftleg melding frå foreldra få fritak frå dei delar av undervisninga ved den enkelte skolen som dei ut frå eigen religion eller eige livssyn opplever som utøving av ein annan religion eller tilslutning til eit anna livssyn, eller som dei på same grunnlag opplever som støytande eller krenkjande. Det er ikkje nødvendig å grunngi melding om fritak etter første punktum.

Det kan ikkje krevjast fritak frå opplæring om kunnskapsinnhaldet i dei ulike emna i læreplanen. Dersom skolen på eit slikt grunnlag ikkje godtek ei melding om fritak, må skolen behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova.

Skolen skal ved melding om fritak sjå til at fritaket blir gjennomført, og leggje til rette for tilpassa opplæring innanfor læreplanen.

Skoleeigaren skal årleg informere elevane og foreldra til elevar under 15 år om reglane for fritak *og om innhaldet i opplæringa*.

Elevar som har fylt 15 år, gir sjølv skriftleg melding som nemnt i første ledd.

Føyd til med lov 17. juni 2005 nr. 106 (i kraft 17 juni 2005, etter res. 17 juni 2005 nr. 661).

I praksis har det vist seg at dagens fritaksordning ikke oppleves god nok for elever som tilhører minoritetssamfunn. Det er viktig at alle elever kan få fritak fra deler av undervisningen eller skolens innhold for øvrig som oppleves krenkende for den enkelte mht religion og livssyn. Det er avgjørende at dette også i fortsettelsen ikke bare knyttes til aktiviteter i KRL-faget, men til skolens arbeid generelt.

Kirkerådet ønsker primært en enhetsskole der behovet for fritak er minst mulig. Samtidig viser erfaringen at jo mer livssynsfri en gjør skolen, jo flere friskoler opprettes. Denne utviklingen er heller ikke ønskelig sett fra Kirkerådets side. Det er derfor nødvendig med en fritaksordning som fungerer i praksis og som sikrer alle elever en tilpasset opplæring. Kirkerådet støtter denne tilføyelsen i lovteksten.

Endring av rammene for faget.

§2-4 i opplæringsloven beskriver innholdet i faget. Den har i dag følgende ordlyd:

§ 2-4. Undervisninga i faget kristendoms-, religions- og livssynskunnskap

Undervisninga i kristendoms-, religions- og livssynskunnskap skal

- gi grundig kjennskap til Bibelen og kristendommen som kulturarv
- gi grundig kjennskap til evangelisk-luthersk kristendomsforståing og ulike kristne kyrkjesamfunn
- gi kjennskap til andre verdsreligionar og livssyn
- gi kjennskap til etiske og filosofiske emne
- fremje forståing og respekt for kristne og humanistiske verdiar
- fremje forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulik

oppfatning av trudoms- og livssynsspørsmål.

Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap er eit ordinært skolefag som normalt skal samle alle elevar. Undervisninga i faget skal ikkje vere forkynnande.

Den som skal undervise i kristendoms-, religions- og livssynskunnskap, skal presentere kristendommen, dei ulike verdsreligionar og livssyn ut frå deira eigenart. Dei same pedagogiske prinsippa skal leggjast til grunn for undervisninga i dei ulike emna.

Endra med lover 12 april 2002 nr. 10 (i kraft 1 aug 2002, etter res. 12 april 2002 nr. 349), 17 juni 2005 nr. 106 (i kraft 17 juni 2005, etter res. 17 juni 2005 nr. 661).

Kunnskapsdepartementet foreslår nå å endre denne paragrafen slik at beskrivelsen av innholdet i faget flyttes fra lovteksten til fagplanen. Dette er med på å styrke faget som et ordinært skolefag samtidig som det da også svekker fagets særstilling. Kirkerådet vil primært beholde fagets særstilling i loven. Det er viktig at Stortinget fortsatt har innflytelse over fagets innhold. Sekundært vil Kirkerådet fremme tre prinsipper som bør gjemles i opplæringsloven for å sikre fagets rammer med hensyn til religionens plass i skolen, en kvalitativ likebehandling av alle religioner og livssyn og en kvantitativ forskjellsbehandling der det er naturlig at kristendommen har et større omfang enn andre religioner og livssyn. Samtidig støtter Kirkerådet forslaget om at KRL skal være et skolefag som kan samle flest mulig av elevene.

Endring av navnet

Diskusjonen rundt forslaget til navneendring til Religion, livssyn og etikk har preget mye av mediedebatten. K'en og dens symbolbetydning er løftet fram. Det er viktig for Kirkerådet at KRL-navnet beholdes. Det signaliserer at kristendommen fortsatt vil ha en synlig plass i skolens fagbenevninger. Det synliggjør også samsvaret mellom navnet og innholdet – at faget skal ha et større omfang av kristendoms-kunnskap enn av andre religioner og livssyn. Navnets betydning kan i denne sammenhengen ikke regnes som bindende juridisk, men det vil være et synlig uttrykk for fagets innhold.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Vedtaket medfører ingen økonomiske eller administrative konsekvenser.

Religionspolitiske bemerkninger til MKR fra et STL-perspektiv

Mellomkirkelig råd engasjerer seg i religionspolitiske spørsmål blant annet gjennom Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL). Dette notatet er en bemerkning til MKR i forbindelse med det aktuelle lovendringsforslaget til opplæringsloven og rammebetingelsene for KRL-faget ut fra et STL-perspektiv.

Utgangspunktet for MKR må være at man ønsker et fag som er i tråd med menneskerettighetene, og at lovgiverne må gjøre de endringer som er nødvendige for å ivareta Norges forpliktelser på dette området. I STL-sammenheng er det enighet om at dette er et minimumskrav.

Men videre er det både stor usikkerhet og uenighet i forståelsen av hva som vil være *nødvendige* endringer i forhold til dommen fra EMD. Dommen baserer seg på KRL-faget fra 1997, og det er allerede gjort viktige endringer i Fagplanen fra 2005, jf. sakspapiret til Kirkerådet. Hvor mange *flere* endringer som er nødvendig, er vanskelig å vite. Men det er verdt å merke seg to ting: 1) Opplæringslovens formulering om at "elvene skal ha grundig kjennskap til kristendommen og kjennskap til andre religioner og livssyn" ble ikke tolket som en kvantitativ, men som en kvalitativ forskjellsbehandling i dommen. 2) Så å si alle medlemmene i STL ønsker endringer i opplæringsloven og KRL-faget fordi de oppfatter det som mer eller mindre diskriminerende.

Som majoritetsaktør bør det være viktig for Dnk å verken bli oppfattet som å hegne om, eller faktisk hegne om, gamle privilegier som strider mot menneskerettighetene eller er urettferdige. Dette har lenge vært viktig for MKR i STL-sammenheng. Samtidig er det også naturlig, og rettmessig, at den religiøse konteksten i dag hvor nesten 90% av Norges befolkning er registrert i kristne trossamfunn, i tillegg til kristendommens lange tradisjon i Norge, gjenspeiles i og får konsekvenser for faget.

Man kan langt på vei komme denne situasjonen i møte ved å fastslå følgende prinsipp (noe også EMD gjør): *I faget må det være kvalitativ likebehandling av religioner og livssyn, mens det kan åpnes opp for en kvantitativ og kontekstuell forskjellsbehandling.* Prinsippet synes å være godt og bør også være et bærende prinsipp i den nye opplæringsloven. Selv om medlemmene i STL langt på vei har sluttet opp om dette prinsippet (med delvis unntak av HEF), råder det allikevel en del uenighet i fortolkningen av hva kvalitativ likebehandling reelt sett innebærer.

Opplæringsloven § 2-4 og navneendring.

Det er foreslått å flytte fagets innholdsbeskrivelse fra opplæringsloven til læreplan. Argumentet mot dette har vært at da mister Stortinget kontroll over fagets innhold. Samtidig vil flyttingen bidra til å normalisere faget som et vanlig skolefag. Alle andre skolefags innhold reguleres i læreplaner. Men fordi KRL-faget på mange måter er et spesielt fag, er det likevel foreslått en egen paragraf om faget i loven. Her vil det være viktig at nettopp prinsippet om kvalitativ likebehandling og retten til kvantitativ forskjellsbehandling (ut fra kontekstuelle hensyn) fastslås, samt prinsippet om at det skal undervises ut fra religionenes egenart.

Liste over høringsinstanser:

Baháísamfunnet
Barneombudet
Buddistforbundet
Den norske helsingforskomité
Den katolske kirke v/Oslo katolske bispedømme
Det Mosaiske Trossamfunn
Departementene
Dysleksiforbundet
Eleveorganisasjonen
Foreldreutvalget for grunnskolen – FUG
Fylkeskommunene
Fylkesmennene
Friskoleorganisasjonene
Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)
Gurdwaraen i Norge
Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
Hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede – UNIO
Human-Etisk Forbund
Human Right Service
IKO – kristelig pedagogisk senter
Innvandrenes Landsorganisasjon (INLO)
Institutt for samfunnsforskning (ISF)
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
Islamsk Råd i Norge
Kanvas
Kirkerådet
Kommunene
Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon – KS
Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene (KIM)
Kristent Pedagogisk Forbund (KPF)
Kristne friskolers forbund
Landslaget for udelt og fådelt skole – LUFS
Landsorganisasjonen i Norge – LO
Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner
Likestillingsombudet
Lærerorganisasjonene
Mangfold i arbeidslivet
Mellomkirkelig råd
Menneskerettighetshuset
Nasjonal Senter for flerkulturell opplæring (NAFO)
Norges Kristne Råd
Norske fag- og friskolers forbund
Norsk Lektorlag
Norsk Montessorri Forbund
Norsk senter for flerkulturell verdiskapning
Norsk skolelederforbund
Næringslivets hovedorganisasjon – NHO
Organisasjon mot offentlig diskriminering

Private grunnskoler
Private skoler med rett til statstilskudd
Riksrevisjonen
Rådet for fagopplæring i arbeidslivet
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
Sametinget
Sanatan Mandir Sabha
SEFLA, Høgskolen i Oslo
Senter for interkulturell kommunikasjon
Senter for menneskerettigheter, UiO
Senter mot etnisk diskriminering
Sivilombudsmannen
Skolenes landsforbund
Statlige høgskoler
Steinerskolene i Norge
Studentenes Landsforbund
Utdanningsdirektoratet
Utdanningsforbundet
Universitet i Oslo
Universitetet i Bergen
Universitetet i Stavanger
Universitetet i Trondheim
Universitetet i Tromsø
Utlendingsdirektoratet – UDI
VOX – Voksenopplæringsinstituttet
Voksenopplæringsforbundet – VOFO
Yrkesorganisasjonenes sentralforbund – YS

Høringsnotat
om
forslag til endringar i opplæringslova

1 Innleiing

På bakgrunn av dom i Den europeiske menneskerettsdomstolen mot KRL-faget kjem Kunnskapsdepartementet med framlegg om endringar i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).

Lovforslaget inneheld framlegg om endringar på følgjande område:

- Fritak frå aktivitetar m.m. i opplæringa (opplæringslova § 2-3a)
- Undervisninga i faget kristendoms-, religions- og livssynskunnskap (opplæringslova § 2-4)

2 Bakgrunn

2.1 Historikk

Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering (KRL) vart innført trinnvis i grunnskulen som obligatorisk fag frå skulestart 1997-1998, jf. lovvedtak 19.06.1997 nr. 83 og Innst.O.nr.95 (1996-97). Faget var innført på alle klassetrinn i skuleåret 1999 - 2000. Det vart lagt til grunn at KRL-faget er eit ordinært skulefag på linje med dei andre faga i skulen. Faget skal gi kunnskap om religionar og livssyn, ikkje opplæring til ei bestemt tru. Faget skal vere ope, medverke til innsikt, respekt og dialog på tvers av trus- og livssynsgrenser og fremje forståing og toleranse i religiøse og moralske spørsmål. Formålet er å få til eit samlande skulefag, der elevane så langt som mogleg deltek i ei felles undervisning. Dette skal gi eit vesentleg bidrag til det felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlaget dagens samfunn byggjer på, med innslag frå ulike kulturar, religionar og livssyn. Undervisninga skal gjennomførast med respekt for livssynsbakgrunnen til elevane, stimulere til allsidig danning og vere med på å skape felles kulturelle referanserammer.

Faget og fritaksreglane har vore behandla av Stortinget i fleire samanhengar. I Innst.S.nr.103 (1995-96) om St.meld. nr. 14 (1995-96) om KRL-faget bad fleirtalet om å få ei oversikt over praktiseringa av fritaksretten etter at fritaksreglane hadde vore i bruk i ein treårsperiode. På grunnlag av m.a. to uavhengige evalueringar av KRL-faget vart det vedteke å gjennomføre ein omfattande revisjon av læreplanen og fritaksordninga. St.meld. nr. 32 (2000-2001) og Innst.S.nr.240 (2000-2001) gav grunnlaget for revisjonsarbeidet. Reglane for fritak vart endra med verknad frå oktober 2001, og innhaldet i sjølve faget vart forenkla med verknad frå skuleåret 2002/03. Namnet på faget vart endra til kristendoms-, religions- og livssynskunnskap.

2.2 Rettsbehandlinga i Noreg

KRL-faget førte til kritikk frå ulike trus- livssynssamfunn. I 1998 vart staten saksøkt med krav om rett til fullt fritak frå faget. Saka er behandla i alle norske rettsinstansar. Borgarting lagmannsrett frifann staten og fann at det innanfor dei formelle rammene om faget er mogleg å gjennomføre ei avgrensa fritaksordning slik det er føresett. Den 22. august 2001 stadfesta Høgsterett dommen i lagmannsretten.

Etter avgjerda i Høgsterett klaga saksøklarane Noreg inn for Menneskerettskomiteen i FN og for Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD), med påstand om at faget og mangelen på fullt fritak er i strid med FN-konvensjonen om sivile og politiske rettar og med Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).

2.3 Fråsegn frå Menneskerettskomiteen i FN

Menneskerettskomiteen i FN retta i fråsegn av 3. november 2004 kritikk mot fritaksordninga og mot påstått religionsutøving i KRL-faget, slik faget og fritaksordninga var i 1997. Komiteen kom med fråsegn om at ramma rundt KRL-faget var i strid med artikkel 18 nr. 4 i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettar. Fråsegna var formelt sett ikkje på same måte bindande for Noreg som ein dom, men konvensjonen er ein del av norsk lov.

Regjeringa tok fråsegna frå FN-komiteen til etterretning, og foreslo endringar i føresegna om faget kristendoms-, religions- og livssynskunnskap, i reglane for fritak og i læreplanen for faget for å komme fråsegna til komiteen til møtes. Endringane i føresegna vart fastsette av Stortinget, jf. (Innst.O.nr.104 (2004-2005), og ny læreplan vart fastsett av departementet og gjort gjeldande frå 15.08.2005.

2.4 Dom i Den europeiske menneskerettsdomstolen

EMD har i dom av 29. juni 2007 fastslått at KRL-faget i grunnskulen i Noreg krenka EMK. Domstolen har vurdert faget slik det var fastsett i læreplanen av 1997 og det rettslige rammeverket rundt faget slik det da kom fram i føresegna om formålet for grunnopplæringa og føresegna om faget og fritaksordninga, jf. opplæringslova § 1-2 og opplæringslova § 2-4. Noreg som stat er bunden av konvensjonen og dommen, og denne går framfor føresegna i anna norsk lovgiving. KRL-faget må derfor endrast slik at det er i samsvar med menneskerettane.

Noreg fekk ein frist på inntil 6 månader frå dommen vart avsagd til å melde frå til Europarådet kva for tiltak som vil bli gjennomførte for å sikre dette.

Dommen slår fast at dei overordna formåla med KRL-faget er i samsvar med prinsippa om pluralisme og objektivitet i EMK. Prinsippet om pluralisme og objektivitet inneber at opplæringa på ein likeverdig måte skal vise mangfaldet i religionar og livssyn og ikkje gi nokon ein kvalitativ forrang. Dommen slår fast at sjølv om kunnskap om kristendommen utgjer ein større del av pensum enn andre religionar og livssyn er ikkje det i seg sjølv i strid med prinsippet om pluralisme og objektivitet. Læreplanen i faget vil derfor framleis kunne ha fleire kompetansemål om kristendommen enn om andre religionar og livssyn.

Men EMD finn etter ei samla vurdering at det er kvalitative skilnader i undervisninga i kristendom samanlikna med dei andre delane av faget, og meiner derfor at det er uklårt korleis formålet med faget: "å fremje forståing, respekt og dialog", kan verte nådd. På denne bakgrunnen konkluderer domstolen med at dei samla kristendomsselementa i faget er i strid med EMK. Fleire av forholda som er tekne opp i dommen, er ikkje endra sida 1997 og gjeld derfor framleis for faget slik det er i dag. Dommen omtaler også deltaking i religiøse aktivitetar (bøn, salmesong, gudstenester og liknande) og uttrykkjer otte, spesielt for dei yngste elevane.

EMD vurderer om faget likevel kan verte akseptert ved å sjå på høvet for delvis fritak, og konkluderer med at dei fritaksordningane ein hadde i 1997, ikkje var i samsvar med EMK.

3 Fritak frå aktivitetar m.m. i opplæringa

3.1 Bakgrunn

EMD drøfta om ordninga med fritak kan kompensere for at KRL-faget er i strid med menneskerettane. Dei fann at ordninga krev god informasjon til foreldre, noko som er krevjande å oppfylle. Vidare peiker EMD på at søknaden om fritak innebar risiko for at foreldra måtte syne fram intime sider ved si eiga tru, noko som er i strid med menneskerettane. Vurderinga frå skulen av søknaden kunne også gi grobotn for konflikt. EMD konkluderer med at ordninga ikkje kunne kompensere for at faget var i strid med menneskerettane.

3.2 Gjeldande rett

På bakgrunn av fråsegna frå Menneskerettskomiteen i FN vart reglene for fritak monaleg endra i 2005. Føresegna vart tatt ut av opplæringslova § 2-4 og gjort til ei generell føresegn om fritak i § 2-3a. Denne føresegna gjeld for dei delane av undervisninga i alle faga i skulen som den enkelte ut frå eigen religion eller eige livssyn opplever som utøving av ein annan religion eller tilslutning til eit anna livssyn, eller som dei opplever som støytande eller krenkjande. Ein kan ikkje krevje fritak frå kunnskap om dei ulike emna i læreplanen. Det vart klargjort at dei føresette skal melde om fritak frå aktivitetar, ikkje søke om fritak. Krav om grunngiving for melding om fritak vart fjerna, og rettene til tilpassa opplæring vart sikra. Det vart vidare presisert at forvaltningslova skal gjelde dersom skulen ikkje godtek meldinga om fritak. Opplæringslova § 2-3a gjeld som hovudregel også for private skular godkjent etter privatskulelova, jf. § 3-12.

3.3 Vurdering

Endringane som vart gjorde i fritaksreglane i 2005, kjem i hovudsak også i møte kritikken i dommen frå EMD. Foreldra skal ikkje lenger søkje om fritak, berre gje melding, og meldinga skal ikkje grunngjevast. Kravet om årleg informasjon om reglane for fritak er tekne inn i lova. Men dommen peiker på at det er ein føresetnad for å kunne melde fritak at foreldra har god nok kunnskap om innhaldet i opplæringa. Derfor er det naudsynt med god informasjon om innhald og arbeidsmåtar i opplæringa.

3.4 Framlegg

Departementet kjem derfor med framlegg om å presisere kravet om informasjon om innhaldet i opplæringa ved å føye til *og innhaldet i opplæringa* i det fjerde leddet i føresegna i opplæringslova § 2-3a.

3.5 Økonomiske og administrative konsekvensar

Framlegget har i liten grad økonomiske konsekvensar.

3.6 Framlegg til lovtekst

Departementet kjem etter dette med framlegg om at opplæringslova § 2-3a skal lyde (endringar er i kursiv):

§ 2-3a. Fritak frå aktivitetar m.m. i opplæringa

Eleva skal etter skriftleg melding frå foreldra få fritak frå dei delar av undervisninga ved den enkelte skolen som dei ut frå eigen religion eller eige livssyn opplever som utøving av ein annan religion eller tilslutning til eit anna livssyn, eller som dei på same grunnlag opplever som støytande eller krenkjande. Det er ikkje nødvendig å grunngi melding om fritak etter første punktum.

Det kan ikkje krevjast fritak frå opplæring om kunnskapsinnhaldet i dei ulike emna i læreplanen. Dersom skolen på eit slikt grunnlag ikkje godtek ei melding om fritak, må skolen behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova.

Skolen skal ved melding om fritak sjå til at fritaket blir gjennomført, og leggje til rette for tilpassa opplæring innanfor læreplanen.

Skoleeigaren skal årleg informere elevane og foreldra til eleva under 15 år om reglane for fritak og om innhaldet i opplæringa.

Eleva som har fylt 15 år, gir sjølv skriftleg melding som nemnt i første ledd

4 Føresegna om faget kristendoms-, religions- og livssynskunnskap

4.1 Bakgrunn

EMD gjer ein grundig gjennomgang av føresegna om KRL-faget i opplæringslova § 2-4. Dommen peiker mellom anna på at omgrepet som "grundig" berre blir brukt om emna i kristendoms-kunnskap, ikkje om dei andre religionane og livssyna. EMD finn etter ei samla vurdering at det er kvalitative skilnader mellom elementa om kristendommen og dei andre elementa i faget. Dette er i strid med EMK. Dei kommenterer også "religiøse aktivitetar" og peiker på at dei aktivitetane som er omfatta av dette omgrepet, særleg vil kunne påverke dei yngre elevane på ein måte som er i strid med EMK. Artikkel 2 i Protokoll 1. EMD konkluderer med at når ein ser heilskapen i formålet med opplæringa, føresegna i opplæringslova § 2-4 og dei andre rammene om faget i samanheng, er det kvalitative skilnader mellom opplæringa i kristendoms-kunnskap og dei andre elementa i faget, noko som er i strid med EMK.

4.2 Gjeldande rett

KRL-faget har, som det einaste faget i skulen, regulert formål og innhald i opplæringslova § 2-4. I samband med oppfølginga av fråsegna frå FN-komiteen vart det gjort einskilte endringar i § 2-4. Orda «ta utgangspunkt i grunnskolen sin føremålsparagraf i § 1-2» vart tatt bort. Omgrepet «evangelisk-luthersk tru» vart endra til «evangelisk-luthersk kristendomsforståing» for å fjerne inntrykket av tru og for å sikre ei meir kvalitativt likeverdig handsaming av religionar og livssyn.

Føresegna i § 2-4 slik ho er i dag

§ 2-4. Undervisninga i faget kristendoms- religions- og livssynskunnskap

- Undervisninga i kristendoms-, religions- og livssynskunnskap skal
- gi grundig kjennskap til Bibelen og kristendommen som kulturarv

- gi grundig kjennskap til evangelisk-luthersk kristendomsforståing og ulike kristne kyrkjesamfunn
- gi kjennskap til andre verdsreligionar og livssyn
- gi kjennskap til etiske og filosofiske emne
- fremje forståing og respekt for kristne og humanistiske verdiar
- fremje forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulik oppfatning av trudoms- og livssynsspørsmål.

Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap er eit ordinært skolefag som normalt skal samle alle elevar. Undervisninga i faget skal ikkje vere forkynnande.

Den som skal undervise i kristendoms-, religions- og livssynskunnskap, skal presentere kristendommen, dei ulike verdsreligionar og livssyn ut frå deira eigenart. Dei same pedagogiske prinsippa skal leggjast til grunn for undervisninga i dei ulike emna.

4.3 Vurdering

Dommen i EMD kjem med ein breiare kritikk av føresegna i opplæringslova § 2-4 enn dei endringane som vart gjorde i 2005, og ikkje minst peiker EMD på dei totale rammene rundt faget. I heilskap peiker dommen på at det er uklårt på kva måte ein kan nå formålet om eit samlande skulefag for respekt, dialog og toleranse slik rammene rundt det er. Dette peiker på at det er naudsynt med meir omfattande endringar.

Det er grunn til å vurdere om det i det heile er naudsynt med ei eiga føresegn om KRL-faget. Dette er ikkje direkte i strid med dommen, men gir likevel KRL-faget preg av å vere eit særskilt fag, ikkje eit ordinært skulefag. Slik lova lyder i dag, vert kristendomen og andre religionar og livssyn omtala ulikt. EMD peiker på at det er ein heilskap som gjer at faget manglar truverde. Totaliteten i manglande truverde er ei sentral årsak til at dommen i EMD gjekk imot Noreg. Formålet for alle fag er regulert i læreplanen, som er ei bindande forskrift. Det gjeld også for KRL-faget. Primært kunne derfor § 2-4 flyttast ut av opplæringslova.

Med bakgrunn i at Noreg har fått ein dom mot KRL-faget kan det vere gode grunnar til å ha ei særskilt ordning for å sikre at KRL-faget er i samsvar med menneskerettane. Dette kan gjerast ved at ein framleis har ei lovføresegn om faget. Innhaldet i lovføresegna må då vere utforma slik at det gir tryggleik for at menneskerettane ikkje blir brotne og sikre at undervisninga er objektiv, kritisk og pluralistisk, slik dommen i EMD føreset.

Namnet på faget har tidligare vorte kritisert, i hovudsak fordi kristendoms-kunnskap er nemnt spesielt før de andre religionane. Det gir kristendoms-kunnskap ei særstilling og skaper eit inntrykk av at kristendommen er noko anna enn andre religionar. Namnet på faget viser heller ikkje til etikkdelen, som er ein sentral del av faget.

Ei endring av namnet vil vere eit viktig signal om ei kvalitativ likeverdig handsaming av alle religionar og livssyn. Kunnskapsløftet har gjennomgåande læreplanar i heile grunnopplæringa. Faget i grunnskulen har likevel eit anna namn enn faget i vidaregåande opplæring. Ei harmonisering av dei to namna vil derfor også vere grunnleggjande i Kunnskapsløftet. Namnet religion, livssyn og etikk vil syne til heile innhaldet i faget og gi lik vekt til dei ulike delane. Det vil også ha stor likskap med namnet til faget religion og etikk i vidaregåande opplæring.

4.4 Framlegg

Dei to siste avsnitta i dagens lovtekst i opplæringslova § 2-4 set langt på veg rammer som sikrar at faget er objektivt, kritisk og pluralistisk. Ved å la denne delen av føresegna vere utgangspunkt for ei ny lovtekst, vil ein få ei føresegn som sikrar at faget er i samsvar med menneskerettane. For å sørge for at faget er objektivt, kritisk og pluralistisk, gjerast det framlegg om at desse omgrepa vert tatt inn i føresegna.

Departementet gjer også framlegg om å endre namnet på faget til religion, livssyn og etikk. Dette vil ha ein viktig funksjon for å vise likeverdet mellom ulike religionar og livssyn. Det vil også gi stor likskap med namnet på faget i vidaregåande opplæring. Framlegget om nytt namn krev endring i føresegna i opplæringslova § 2-3 i tillegg til endringane i § 2-4.

Endringane fører med seg behov for endringar i læreplanen for faget, slik at det er i samsvar med menneskerettane og at opplæringa er objektiv, kritisk og pluralistisk. Det vil gå fram av læreplanen at den, grunnlagt med det kristendommen har hatt å seie historisk og som kulturarv, skal ha meir stoff om kristendommen enn om andre religionar og livssyn, utan at det er kvalitative skilnader.

4.5 Økonomiske og administrative konsekvensar

Framlegget har i liten grad økonomiske konsekvensar.

4.6 Framlegg til lovtekst

Departementet kjem etter dette med framlegg om at opplæringslova § 2-4 skal lyde (endringar er i kursiv):

§ 2-4. Undervisninga i faget *religion, livssyn og etikk*

Religion, livssyn og etikk er eit ordinært skolefag som normalt skal samle alle elevar. Undervisninga i faget skal ikkje vere forkynnande.

Undervisninga i *religion, livssyn og etikk* skal bidra til forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulik oppfatning av trudoms- og livssynsspørsmål.

Den som skal undervise i *religion, livssyn og etikk*, skal presentere *ulike verdsreligionar og livssyn på ein objektiv, kritisk og pluralistisk måte* ut frå deira eigenart. Dei same pedagogiske prinsippa skal leggjast til grunn for undervisninga i dei ulike emna.

Departementet kjem med framlegg om at opplæringslova § 2-3 skal lyde (endringar er i kursiv):

§ 2-3. *Innhald og vurdering i grunnskoleopplæringa*

Grunnskoleopplæringa skal omfatte *religion, livssyn og etikk*, norsk, matematikk, framandspråk, kroppsøving, kunnskap om heimen, samfunnet og naturen, og estetisk, praktisk og sosial opplæring. Ein del av undervisningstida etter § 2-2 kan brukast til fag og aktivitetar som skolen og elevane vel, til leirskoleopplæring og til opplæring på andre skolar eller på ein arbeidsplass utanfor skolen. Kommunane avgjer sjølv korleis timar ut over minstetimetallet gitt i forskrifter etter § 2-2 skal brukast.

Grunnskolen er delt i eit barnetrinn og eit ungdomstrinn. Barnetrinnet omfattar 1.-7. årstrinn og ungdomstrinnet omfattar 8.-10. årstrinn.

Departementet gir forskrifter om fag, om mål for opplæringa, om omfanget av opplæringa i faga og om gjennomføringa av opplæringa. Departementet gir forskrifter om vurdering av elevar og privatistar og om klage på vurderinga, om eksamen og om dokumentasjon.

Elevane skal vere aktivt med i opplæringa. Undervisningspersonalet skal tilretteleggje og gjennomføre opplæringa i samsvar med læreplanar gitt etter lova her. Rektor skal organisere skolen i samsvar med første leddet og forskrifter etter tredje leddet og i samsvar med § 1-2 og forskrifter etter § 1-3.

Etter søknad frå kommunen kan departementet gi ein skole løyve til avvik frå første leddet og frå forskrifter om læreplanar dersom kravet til opplæringa samla ikkje blir mindre. Før slikt løyve blir gitt, må det liggje føre fråsegn frå samarbeidsutvalet.

Merknader til lovframlegget

Formålet med lovføresegna er endra frå å vere ei føresegn som kunne oppfattast som å gi KRL-faget ei særstilling til ei føresegn som skal sikre at undervisninga i faget er objektiv, kritisk og pluralistisk i samsvar med menneskerettane. Ledda som regulerte innhaldet i faget, er tekne ut av lovføresegna, og innhaldet er regulert i læreplanen, jf. avsnitt 4.2 om gjeldande rett. Endringa understrekar at faget er eit ordinært fag, der innhaldet er fastsett i læreplanen som for dei andre faga. Ledda som omtalar formålet og arbeidet med faget, er endra slik at det sikrar at undervisninga i faget er i samsvar med menneskerettane og følgjer opp dommen i EMD.

Endringa i opplæringsloven § 2-3 gjeld endring av namnet på faget.

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd

Høringsuttalelse Forslag til endringer i opplæringsloven

Kirkerådet har mottatt "Høring – endringer i opplæringsloven" fra Kunnskapsdepartementet og har behandlet denne i møte 14.-15.februar 2008. Innspill fra Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd er innarbeidet¹ i høringsuttalelsen.

Innledning

Innledningsvis er det viktig å understreke at for Kirkerådet er det en selvfølge at undervisningen i norsk skole ikke skal krenke menneskerettighetene. Kirkerådet ser positivt på at KRL-faget blir behandlet som et ordinært skolefag. Når det nå kreves endringer i forhold til opplæringsloven og KRL-faget, må det drøftes hva som er nødvendige og hva som er ønskelige endringer for å imøtekomme dommen fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD).

Så langt Kirkerådet kan se, er flere av de endringene som er nødvendige allerede gjort ved revisjonene i 2001/2002 og særlig i 2005 som følge av kjennelsen i FN's menneskerettighetskomité. Sammenstillingen mellom KRL-faget og formålsparagrafen er fjernet. Den omdiskuterte formuleringen i formålsparagrafen "... hjelpe til med å gje barna ei kristen og moralsk oppseding", er det bred enighet om ikke å føre videre i det nye formålet for opplæringen.

Krav til begrunnet fritak er endret slik at det nå kun skal meldes om fritak. Det har imidlertid vært lagt et unødvendig stort ansvar på foreldrene for å holde seg orientert om skolens undervisning, med tanke på eventuell mulighet for å ta elevene ut av uønsket aktivitet.

Skolens informasjon bør derfor skjerpes. Det er også viktig å understreke elevens rett til tilpasset opplæring. Gjennom Rundskriv F-15-07 understrekes skolens plikt til å gi ikke-diskriminerende tilbud til de elevene som er fritatt fra en aktivitet.

I lys av kontekst og tradisjon i Norge er det, ifølge EMD, naturlig at faget har en større andel av kunnskap om kristendommen. Det er derimot problematisk at det fortsatt heter at elevene skal gis grundigere kunnskap om kristendommen og kunnskap om andre religioner og livssyn.

I høringsnotatet ligger det føringer til flere endringer enn det Kirkerådet kan se er nødvendig. Dette gjelder blant annet fagets forankring i opplæringsloven, at læreren skal være ansvarlig for at undervisningen ikke bryter menneskerettighetene, det vil si skal være objektiv, kritisk og pluralistisk, og navneendringen. Kommentarer til dette følger nedenfor.

Formål – opplæringslov - fagplan

Når det gjelder forankringen av religionens og den kristne kulturarvens plass i skolen, ville det være naturlig å se dette i sammenheng med utformingen av formålet for opplæringen, endringene i opplæringsloven og utformingen av fagplanen.

¹ SKR og MKR vil behandle dokumentet på sine møter 11.-13.februar 08.

Det var også i denne sammenhengen faget ble dømt i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. De ulike høringsfristene legger ikke opp til denne muligheten for høringsinstansenes del. Kirkerådet beklager en slik prosess og forventer at de instanser som arbeider videre med sakene har anledning til en bedre samordning.

I sitt høringssvar til *NOU 2007:6 Formål for framtida*, vektlegger Kirkerådet at barnehagens og skolens formålsparagraf må legge grunnen for at skole og barnehage setter dem i stand til å leve i, fortolke og forstå et flerreligiøst og livssynspluralistisk samfunn. Videre at religionens plass må være i det offentlige rom, hvor den åpent kan diskuteres, og ikke avgrenses til den private sfære. Skolens formål må speile det faktiske forhold at vi har en kristen kulturarv som det er viktig å bringe videre til nye generasjoner. KR forventer at skolens formålsparagraf vil reflektere dette.

På samme måte må det være samsvar mellom opplæringslov og fagplan. Kirkerådet er kritisk til at regjeringen foreslår å radikalt endre KRL-fagets særstilling i lovverket, ved å stryke store deler av nåværende § 2-4 i opplæringsloven. Kirkerådet vil primært beholde fagets særstilling i loven. Det er viktig at Stortinget fortsatt har innflytelse på fagets innhold. Dersom fagets særstilling fjernes fra opplæringsloven, slik at innholdsbeskrivelsen i faget flyttes fra lovtekst til fagplan, er det nødvendig for Kirkerådet at loven fastsetter noen generelle prinsipper.

Følgende prinsipper må da fastsettes i opplæringsloven:

- religionens plass i skolen
- kvalitativ likebehandling av alle religioner og livssyn
- kvantitativ forskjellsbehandling begrunnet i kulturarv, tradisjon og dagens virkelighet

Religionens plass i skolen

Fokus må være; hvordan er det samfunnet lever vi i? Religion har vært, er og må fortsatt være en del av det offentlige rom og ikke forskyves til den private sfære. Dersom dette skjer, vil det være brudd med en lang tradisjon for åpenhet for det religiøse og et stort tap for samfunnet.

Kirkerådet ser positivt på at det i høringsuttalelsen heter at religionsfaget skal være et ordinært skolefag som normalt skal samle alle elevene, og at undervisningen skal medvirke til forståelse, respekt og evne til dialog mellom mennesker med ulik oppfatning av tros- og livssynsspørsmål. Å utvikle respekt og forståelse for hverandre er en viktig forutsetning for at menneskerettighetene skal ha gode levekår i landet vårt.

Kvalitativ likebehandling

Dersom faget fortsatt skal være et dialogfag, må det legges vekt på elevens kjennskap til eget og andres religion/livssyn. Det er da også en selvfølge at alle religioner og livssyn behandles likt. At faget undervises med utgangspunkt i religionenes og livssynenes egenart, vil være med å sikre den kvalitative likebehandlingen og kvaliteten i undervisningen.

Det må være en forutsetning at ikke følgene av fritaksreglene blir at lærerens plikt til å sørge for tilpasset opplæring vil medføre en mer blodfattig undervisning der elevene ikke får innblikk i religionenes uttrykksformer.

Dersom undervisningen blir for teoretisk, vil ingen reell dialog og forståelse fremmes. Henvisningen til at religionene og livssynene skal presenteres ut fra deres egenart, blir derfor viktig for å nå målet om dialog og forståelse.

Dette må ikke forstås som et ønske om en forkynnende undervisning. Kristendomsfaget som dåpsopplæring forsvant allerede i 1969. I Fagplanen fra 2005 understrekes dette

sterkere enn noen gang. Trosopplæringsreformen, vedtatt av Stortinget i 2003, gjør skillet mellom hva som er skolens oppgave og hva som er hjemmets og trossamfunnenes oppgave enda tydeligere. KRL-faget er et ordinært fag som det undervises i på skolens premisser. Fagets "kikkehullspedagogikk" skal la elevene få titte inn i de ulike religionenes rom for å lære å kjenne, men ikke for å bli en del av.

Kvantitativ forskjellsbehandling

Dommen fra Menneskerettighetsdomstolen problematiserte ikke at kristendommen får en større andel av undervisningen enn andre religioner og livssyn. Det vil være naturlig også i fortsettelsen å beholde denne fordelingen. Som nevnt ovenfor er det viktig at alle elever kjenner den kristne kulturarven og tradisjonen som har preget samfunnet vårt gjennom tusen år. Den realiteten at nærmere 90 % av befolkningen tilhører et kristent trossamfunn, må komme tilsyne også i skolevirkeligheten. Noe annet vil være urimelig.

Siden det er stor variasjon i hvilke religioner og livssyn som er representert på de ulike stedene, vil det være naturlig på de første trinnene å tilpasse undervisningen til de lokale forholdene. Dette må da også medføre mer undervisning om andre religioner i sterkt flerreligiøse områder.

Religion og livssyn må behandles ut fra perspektivet tradisjon og arv, den enkelte elev står i en sammenheng i familien, i kulturen. Skolen må ikke formidle dette som om religion og livssyn er noe en velger fritt i en tilbudsrekke. Dette er spesielt viktig for de yngste elevene. Hovedfokus her må være å lære å kjenne hverandres religion og livssyn.

Fritak

I praksis har det vist seg at dagens fritaksordning ikke oppleves god nok for elever som tilhører minoritetssamfunn. Det er viktig at alle elever kan få fritak fra deler av undervisningen eller skolens innhold for øvrig som oppleves krenkende for den enkelte mht religion og livssyn. Det er avgjørende at dette også i fortsettelsen ikke bare knyttes til aktiviteter i KRL-faget, men til skolens arbeid generelt.

Kirkerådet ønsker primært en enhetsskole der behovet for fritak er minst mulig. Samtidig viser erfaringen at jo mer livssynsfri en gjør skolen, jo flere friskoler opprettes. Denne utviklingen er heller ikke ønskelig sett fra Kirkerådets side. Det er derfor nødvendig med en fritaksordning som fungerer i praksis og som sikrer alle elever en tilpasset opplæring.

Kirkerådet støtter det fremlagte forslaget som da vil lyde;

Skoleeigaren skal årleg informere elevane og foreldra til elevar under 15 år om reglane for fritak og om innhaldet i opplæringa.

Ansvar for at undervisningen er i tråd med menneskerettighetene

Den generelle tendensen i samfunnet er et ønske om å flytte ansvar og avgjørelser til det lokale nivået. Gjeldende fagplan i KRL viser til "sentrale tekster i ..."². Det viser at lærebokforfatterne i praksis allerede har stor innflytelse på innholdet i faget. Når det nå er foreslått at det skal hete *Den som skal undervise i religion, livssyn og etikk, skal presentere ulike verdsreligionar og livssyn på ein objektiv, kritisk og*

² For eksempel heter det i kompetansemål etter 4.årstrinn: *Mål for opplæringen er at eleven skal kunne*
- fortelle om innholdet i sentrale tekster fra evangeliene framstilling av Jesu liv og virke i Det nye testamente

pluralistisk måte ut frå deira eigenart, er det flere sider ved dette Kirkerådet ønsker å kommentere.

Det må være skoleledelse/skoleeier som har ansvaret for at faget er tilrettelagt på en måte som oppfyller kriteriene i dommen fra Menneskerettighetsdomstolen. Ansvaret for at faget skal oppfylle menneskerettighetene, kan ikke hvile på den enkelte lærer alene.

Når det gjelder begrepsrekken *objektiv – kritisk – pluralistisk*, er dette gode begreper som går igjen i arbeidet med menneskerettighetene. I denne sammenhengen vil Kirkerådet understreke at det er faget som må være objektivt, kritisk og pluralistisk. Sett som beskrivelser av undervisningen, vil det være ønskelig med andre begreper som er enklere å forstå og mer tilpasset den pedagogiske arenaen. Kirkerådet vil for eksempel foreslå å bruke ordet saklig i stedet for objektivt.

Elevene skal generelt trenes til kritisk tenkning. Dette innebærer også at de skal se på egen og andres religion eller livssyn med et kritisk blikk. Spesielt for de minste barnas del, må en være varsom og reflektere over deres evne til å tenke kritisk om sitt eget ståsted. De første årene bør kunnskap om hverandres religion og livssyn være viktigere enn det kritiske perspektivet.

Den didaktiske utfordringen i faget er stor. Kirkerådet ser derfor behovet for en styrket satsing på skolering av lærere som skal undervise i faget. Dette gjelder både lærerhøgskolenes undervisning og tilbudet om etter- og videreutdanning.

Navneendring

Så langt en forstår, krever ikke dommen fra Menneskerettighetsdomstolen en endring av navnet bort fra KRL. Kirkerådet vil peke på at K'en i denne sammenhengen er en symbolbærer i seg selv. Den signaliserer noe om det samfunnet vi lever i og den plass og sentrale rolle kristendommen har og har hatt. Den sier derimot ikke at konsekvensen av dette er en kvalitativ forskjellsbehandling av de ulike tros- og livssynene i undervisningen. K'en synliggjør bare at det er en forskjell i undervisning i kvantitativ forstand, noe Menneskerettighetsdomstolen uttalte at var både forståelig og naturlig i den norske skolen.

DEN NORSKE KIRKE

Bispemøtet

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8030 Dep
00302 OSLO

Dato: 01.02.2008

Vår ref: 08/3-3 CSO

Deres ref:

Høringsuttalelse - Forslag til endringer i opplæringsloven

Det vises til brev av 5. desember 2007, hvor Kunnskapsdepartementet sender på høring forslag om endringer i opplæringsloven.

Bispemøtet i Den norske kirke har behandlet saken i møte 22.-23. januar, og vil gi følgende merknader til lovendringsforslagene.

Generelle merknader

Bispemøtet legger til grunn at Norge innretter seg etter de internasjonale menneskerettighetene og gjør de endringer i nasjonal lovgivning som er nødvendig for å ivareta våre forpliktelser i så måte.

Når det gjelder EMDs dom av 29. juni 2007, retter den seg i stor grad mot en foreldet rettstilstand. Både KRL-faget og fritaksordningen er endret siden 1997, da saken opprinnelig ble reist, og ivaretar langt på vei de merknader som dommen gjør gjeldende.

Bispemøtet er videre av den oppfatning at KRL-faget og fritaksreglementet må sees i lys av det pågående arbeidet med å revidere skolens formålsparagraf (Bostad-utvalget), samt arbeidet med grunnlovsendringer i forbindelse med reformer i statskirkeordningen. Mye av kritikken fra EMD retter seg mot det de oppfatter som en manglende troverdighet ved helheten i faget, og henspiller da bla på sammenhengen mellom religionsundervisning og formålsparagraf. Bispemøtet mener at den pågående revisjon av formålsparagrafen vil kunne imøtekomme dommen nettopp på dette punkt.

På denne bakgrunn er Bispemøtet av den oppfatning at det ikke er nødvendig med omfattende endringer av verken KRL-faget eller fritaksreglementet for å besvare KRL-dommens utfordringer.

Hva "objektiv, kritisk og pluralistisk" innebærer, må avklares av skolemyndighetene i fagplanen, og ikke legges som et ansvar på underviseren, slik høringsnotatet synes å forutsette, jf pkt 4.6. For Bispemøtet er det avgjørende at skolens religionsundervisning makter å presentere religion som noe levende og aktuelt, og ikke som noe fortidig og folkloristisk.

Bispemøtet vil fremheve dommens poengtering av det faktum at en kvantitativ forskjellsbehandling av kristendommen i grunnskolens religionsundervisning i seg selv

Pb 799 Sentrum
Rådhusgata 1-3
0106 OSLO

E-post: bispemotet@kirken.no
Web: www.kirken.no
Org. nr.: 970 550 259

Telefon: 23 08 13 90
Telefaks: 23 08 13 81
Bankkontonr: 8276 01 00362

ikke er i strid med menneskerettskonvensjonene. Bispemøtet forutsetter derfor at kristendommen i kvantitativ forstand fortsatt vil komme i en særstilling. Likevel ser vi at det kan være behov for lokale tilpasninger, samt en ny metode for beregning av omfanget av fagets innholdselementer. Som ledere for en religiøs majoritet i Norge er det også vår oppgave å stå frem som talspersoner for at mennesker av ulike religiøse tradisjoner skal kunne oppleve å bli verdsatt i skolen.

Endringer i reglement om fritak

Endringen innebærer at skolen skal informere om innholdet i opplæringen, ikke bare retten til å melde fritak. Bispemøtet slutter seg til forslaget.

Endringer i § 2-4 – flytte innholdsbeskrivelse fra lov til læreplan

KRL er det eneste faget i grunnskolen med innholdsbeskrivelse i opplæringsloven. En flytting av innholdsbeskrivelsen av faget vil i noen grad bidra til å normalisere faget. Samtidig foreslår departementet at det fortsatt skal være en egen KRL-paragraf i opplæringsloven. Normaliseringseffekten ved å flytte innholdet ut av loven blir med dette svekket.

Bispemøtet ser at det kan være grunner som trekker i retning av departementets forslag. Bispemøtet mener at prinsippet om kristendommens kvantitative overvekt i fagplanen fortsatt bør være forankret i opplæringsloven.

Endringer i §§ 2-4 og 2-3 – navneendring

Departementet foreslår å endre fagets navn fra "Kristendom, religion og livssyn" (KRL) til "Religion, livssyn og etikk" (RLE).

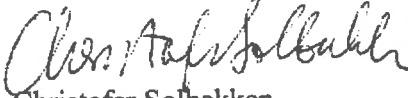
Det ligger en viktig symbolsk funksjon i det forhold at kristendommen er nevnt i fagets navn. Dette er ikke uvesentlig i et land hvor mer enn 85 % av befolkningen er medlem av kristne kirkesamfunn. "Kristendom" i fagets navn kan også gjenspeile det faktum at kristendommen har en kvantitativ overvekt i fagplanen.

Samtidig vil en navneendring som foreslått gi et viktig signal om at skolens religionsundervisning forutsetter en kvalitativ likebehandling av de forskjellige religioner og livssyn.

Blant biskopene er det ulike oppfatninger om hvorvidt fagets navn bør endres eller ikke. Bispemøtet samlet uttrykker likevel at spørsmålet om fagets navn ikke er et stort og avgjørende spørsmål.

Med vennlig hilsen

Olav Skjevesland (sign.)
Bispemøtets preses

Christofer Solbakken
generalsekretær
Direkte innvalg: 23 08 13 92